

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὰ Ζητήματα τῆς Βιοηθικῆς*

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ
Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ (ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ)**

Α. Εἰσαγωγή

Κατ' ἀρχάς, νὰ ἐκφράσω τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μου γιὰ τὴν πρόσκληση σὲ αὐτὸ τὸ Συμπόσιο, πὸν μὲ προκαλεῖ νὰ συνδυάσω φαινομενικὰ ἀσυμβίβαστα πράγματα. Ὁ μὲν χῶρος καὶ ἡ πόλη μὲ γεμίζουν μὲ δυνατὲς παλιὲς ἀναμνήσεις, τὸ δὲ θέμα μὲ σύγχρονους ὀραματισμοὺς καὶ σκέψεις γιὰ τὴν μελλοντικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου μας.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν ὅτι στὴ μέλλουσα νὰ συνέλθει Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο δὲν γίνεται ἐξειδικευμένη τοποθέτηση, ἀλλὰ μόνον γενικὴ ἀναφορὰ στὰ θέματα τῆς βιοηθικῆς, ἡ σύντομη παρέμβασή μου θὰ περιορισθεῖ σὲ ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ πὸν προσδιορίζουν τὸ περίγραμμα τῆς πνευματικῆς Βιοηθικῆς ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἀναφερθῶ στὴν ἀναγκαιότητα νὰ ὑπάρξει συντονισμένο πανορθόδοξο ἐνδιαφέρον, δεδομένου ὅτι ἡ πρόκληση τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας εἶναι πρωτοφανής.

Ὁ ὅρος βιοηθικὴ ὅλο καὶ περισσότερο ἀκούγεται τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ νὰ καταδεικνύει τὴν πάλῃ τῶν κοινωνιῶν μὲ τὰ ἐπιτεύγματά τους. Τὰ ὄντως ἐντυπωσιακὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα τῆς γενετικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς τεχνολογίας δημιούργησαν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀνθρώπινες δυνατότητες καὶ μεγάλη αἰσιοδοξία γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ὑγείας καὶ τῆς ποιότητας ζωῆς. Παράλληλα ὅμως, ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ καὶ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι διακρίνεται ἀπὸ πρωτοφανῆ δημιουργικότητα, διεισδυτικότητα καὶ παρεμβατικότητα.

* Ὁμιλία στὸ Θεολογικὸ Συμπόσιο μὲ θέμα: «Πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο», Θεσσαλονίκη, Μονὴ Βλατάδων, 3-5 Δεκεμβρίου 2015.

** Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Νικόλαος (Χατζηνικολάου) εἶναι Πρόεδρος τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Δημιούργησε νέες συνθήκες και καταστάσεις που ως τώρα δεν υπήρχαν. Όροι όπως, βλαστοκύτταρα, κλωνοποίηση, προγεννητικός και προεμφυτευτικός έλεγχος, γονιδίωμα, πρωτείνωμα, νευροθητική, νανοθητική ή έγκεφαλικός θάνατος είναι βασικά καινοφανείς, που ραγδαία έχουν αποκτήσει απρόβλεπτα ευρεία σημασία και ενδιαφέρον. Ο προσδιορισμός της ακριβούς χρονικής στιγμής έναρξης της ανθρώπινης ζωής και της αντίστοιχης του τέλους της προκαλεί έντονο προβληματισμό και, ενώ έγινε πρακτικά αναγκαίος, παρουσιάζεται αρκετά αυθαίρετος. Η διάθεση, όχι να επέμβουμε θεραπευτικά στην παθολογία μας, αλλά να αλλοιώσουμε με διορθωτική αλαζονεία την ανθρώπινη φυσιολογία κλονίζει αυτήν την ίδια την ανθρώπινη οντολογία¹. Τα ως τώρα αυτονόητα αποτελούν πλέον αντικείμενο έντονων συζητήσεων και ισχυρών άμφισβητήσεων.

Η επιστήμη επιπλέον είναι και διεισδυτική. Ήδη άλλαξε τη διατροφή μας, επηρέασε το περιβάλλον, τη βιόσφαιρα, το οικοσύστημα, τον αέρα που αναπνέουμε. Μπήκε ως τεχνολογία μέσα στο ίδιο μας το κορμί. Παίρνει όργανά μας και τα αντικαθιστά, διορθώνει γονίδια, τροποποιεί λειτουργίες, αλλάζει τη φυσιολογία, ρυθμίζει και τη συμπεριφορά και τον ψυχισμό. Δεν επέμβαίνει μόνο θεραπευτικά, αλλά και παρεμβαίνει. Η ιατρική διάγνωση και θεραπεία έχουν έντονα τεχνολογικοποιηθεί, ώστε και ο άνθρωπος πλέον να τεχνολογείται ακόμη και στο επίπεδο της νανοκλίμακας. Αυτά όλα προκαλούν μὲν δέος και θαυμασμό, αλλά εγείρουν και φόβους και απαιτούν προσοχή και συστολή.

Μέσα από την επιστήμη της βιοηθικής οί σύγχρονες κοινωνίες προσπαθούν να βρουν διζλιές επιβιώσεώς μας ως βιολογικού είδους, παραμέτρους όμαλης κοινωνικής συνύπαρξης, όρους οικολογικής και περιβαλλοντικής προστασίας, αιτιολόγηση καινοφανών επιθυμιών και κρίσιμων επιλογών και φυσικά νομικές διατυπώσεις που θα διασφαλίζουν τις ισορροπίες ανάμεσα στα ποικίλα –κυρίως οικονομικά– συμφέροντα.

B. Η αναγκαιότητα της Όρθόδοξης Βιοηθικής

Για την Όρθόδοξη Έκκλησία, ακόμη και αν κάποια από αυτά μπορεί να είναι αναγκαία, θεμιτά και ενδιαφέροντα, ως προσέγγιση αποτελούν σχήματα

1. Μόλις προχθές (2 Δεκ. 2015) εμφανίσθηκε εταιρεία που ανακοίνωσε ότι επιθυμεί να μεταφέρει τη συνείδηση του ανθρώπου σε τεχνητό σώμα μετά τον θάνατό του (<http://techit.gr/2015/12/>).

μονοδιάστατου προβληματισμού με μονομερή έπιγειότητα και έφημερότητα. Κέντρο τους δέν είναι ό άνθρωπος ως πρόσωπο, αλλά ως άτομικό μέγεθος με δικαιώματα, ούτε οί κοινωνίες ως μέσα διαπροσωπικής και πνευματικής καλλιέργειας, αλλά ως συμφέροντα, διοικητικοί σχηματισμοί και νομικές οντότητες. Γι' αυτό δέν ψάχνουν για αλήθειες και αρχές από τις όποιες πρέπει να έμπνευσθοῦμε, αλλά για νομοθετικές ρυθμίσεις και consensus με τά όποια θά προφυλαχθοῦμε. Σύμφωνα με τις αντίληψεις αυτές, ή αλήθεια φαίνεται να μην περιγράφει αυτό που όντως είναι, και προς τό όποιο πρέπει να συμμορφωθοῦμε, αλλά μάλλον να έκφράζει αυτό για τό όποιο συμφωνοῦμε.

Έτσι και ό όρος βιοηθική συχνά αποκτά μία περισσότερο έπίπεδη δεοντολογική έννοια και όδηγεί σε θέσεις που όνομάζονται μεν ήθικες αλλά δέν έχουν σχέση ούτε με τό μυστήριο του ανθρώπου, ούτε με την αξία του, ούτε με τό ήθος, ούτε και με την ήθική. "Όταν δέν υπάρχει Θεός στον όρίζοντα του προβληματισμού και στην προοπτική του ανθρώπου είναι πολύ φυσικό να σχετικοποιείται ή έννοια του ήθικώς καλού ή και να παραποιείται.

Ός έκ τούτου διαμορφώνεται μία βιοηθική, σύμφωνα με την όποια ή άρνηση δύο γονέων να διακόψουν την κύηση ένός έμβρύου που προγεννητικά έχει διαγνωσθεί παθολογικό «είναι ήθικά έπιλήψιμη»². Ανάλογα ή ύποβοήθηση στον θάνατο θεωρείται πράξη έλέους, ή ταυτότητα του φύλου δέν αποτελεί άνατομική και φυσιολογική ένδειξη, αλλά όρίζεται ως δικαίωμα προσωπικής έπιλογής³. Η κοσμική λοιπόν βιοηθική είναι μάλλον εϋ-γονική, εϋ-θανασιακή και εϋ-φυλική. Δηλαδή κατοχυρώνει ως δικαίωμα τον τύπο της ζωής, την ώρα του θανάτου και τη χρήση του φύλου. Δέν διαπλάθει ήθος, αλλά δικαιολογεί δικαιώματα. Δέν είναι τόσο ήθική⁴!

2. Έθνική Έπιτροπή Βιοηθικής, Γνώμη για την προγεννητική και προεμφυτευτική διάγνωση και τη μεταχείριση του έμβρύου: «Η άποδοχή της γέννησης παιδιών με σοβαρές βλάβες στην υγεία τους, όσο και αν θά μπορούσε να δικαιολογηθεί σε έντελως άκραϊες περιπτώσεις (π.χ. όταν οί ενδιαφερόμενοι αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα γονιμότητας), κατά κανόνα έλέγχεται ήθικά. Πράγματι, ακόμη και αν ή άποδοχή αυτή βασίζεται σε συγκεκριμένες μεταφυσικές αντίληψεις (και όχι σε άπλό έγωισμό) του μελλοντικού γονέα, δέν μπορεί να παραβλεφθεί ότι παραγνωρίζει ανεπίτρεπτα την ποιότητα της μελλοντικής ζωής ένός νέου ανθρώπου» (http://www.bioethics.gr/images/pdf/GNOMES/rec_pd_gr.pdf).

3. LUNACEK Report on the EU Roadmap against homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0009+0+DOC+XML+V0//EN>).

4. Πρόσφατα, ό James Watson, ό «πατέρας του DNA», ύποστήριξε: «είμαστε προϊόντα των γονιδίων μας και κανέναν εκτός από μάς δέν έχει τό δικαίωμα να μάς "φροντίζει" ή να μάς έπι-

Ἀπεναντίας, ἡ ἀνάγκη ἐξεύρεσης ὁρίων ἀνάμεσα στοῦ ἐπεμβατικό καὶ τὸ παρεμβατικό, σὲ αὐτὸ πού προσδιορίζει τὴν ὑγεία καὶ σὲ αὐτὸ πού καθορίζει ἡ ἀλόγιστη ἀνθρώπινη ἀλαζονεία, σὲ αὐτὸ πού ἀνακουφίζει τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ἀπὸ τὸν πόνο καὶ σὲ αὐτὸ πού ἀποπροσανατολίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν προορισμό της, στὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ζωὴ καὶ στὴν ἀσέβεια στοῦ ἀνθρώπινο πρόσωπο, στὴν παρὰταση τῆς ζωῆς καὶ τὴν παρεμπόδιση τοῦ θανάτου, φέρνει στὴν ἐπιφάνεια μιὰ Βιοηθικὴ μὲ στοιχεῖα πνευματικοῦ χαρακτήρα. Αὐτὸ εἶναι πού καὶ μᾶς ἀφορᾷ ὡς Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία.

Ἡ κοινωνία προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀνθρώπινη παντοδυναμία μέσα ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς ζωῆς καὶ τὴ βιολογικὴ ἀριτιότητα καὶ τελειοποίηση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντίθετα, ἡ Ἐκκλησία ἀντικρῦζει τὸ μεγαλεῖο, τὴν ἱερότητα καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὴν ἀνίχνευση καὶ ἀνάδειξη τῶν ἰχνῶν τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον «κατ' εἰκόνα Αὐτοῦ» εἶναι πλασμένος ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ βιοϊατρικὴ ἔρευνα πλέον ἔχει ἀκουμπήσει πολὺ εὐαίσθητες χορδὲς τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Γι' αὐτὸ προβλήματα ὅπως ὁ σεβασμὸς τοῦ αὐτεξουσίου, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὡς μυστήρια, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ νομοτελειολογικὴ ἔκφραση τῆς ψυχῆς, ἡ ἱερότητα τοῦ σώματος, τοῦ φύλου, τῆς κτίσεως, τῶν νόμων καὶ τῶν μορφῶν τῆς βιολογικῆς ζωῆς, ἡ συμφυῖα ψυχῆς καὶ σώματος, ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴν ἀλήθεια καὶ τὴ φιλανθρωπία, ἂν ἀπαντηθοῦν, θὰ φωτίσουν τὰ διλήμματα πού γεννοῦν οἱ μεταμοσχεύσεις, ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση ἢ ἡ ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή, ἡ γονιδιακὴ θεραπεία, ἡ κλωνοποίηση, ἡ ἔρευνα τοῦ ἀνθρώπινου γονιδιώματος, οἱ παρεμβάσεις στοῦ νευρικοῦ ἢ γενετικοῦ κύτταρο κ.ἄ. Ἡ πάλι μὲ τὰ παραπάνω ἐρωτήματα προσδιορίζει τὴν ταυτότητα τῆς πνευματικῆς βιοηθικῆς.

Ὁ ἐκφυλισμὸς τοῦ ἀνθρώπου σὲ μηχανικὸ σύστημα καὶ ὁ ὑπερτονισμὸς τοῦ σώματος καὶ τῆς βιολογικῆς διάστασης εἰς βάρος τῆς ψυχῆς, ἰδίως ὅταν συνοδεῦνται ἀπὸ ἀλαζονικὲς διακηρύξεις –πράγμα τόσο σῦνηθες στίς μέρες μας–, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσουν σὲ καταστροφικὲς ἀποφάσεις καὶ ἐφαρμογὲς καὶ πλήρη ἀπαξίωση καὶ ἀποϊεροποίηση τοῦ ἀνθρώπου (βλ. ὑπόσημ. 1.).

βάλλει κανόνες συμπεριφορᾶς... Τὸ κράτος πρέπει νὰ μείνει μακριὰ ἀπὸ τὴ Γενετικὴ... δὲν μπορεῖ ἡ κοινωνία νὰ ὑπαγορεύει στοὺς ἀνθρώπους τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ χρησιμοποιοῦν τὴν τεχνολογία» (τὴν «ἀπελευθέρωση» τῆς γενετικῆς ζητεῖ νομπελίστας, «ΤΟ ΒΗΜΑ», 10.4.2003, σ. 52). Ὁ δὲ συνεργάτης του Francis Crick, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δήλωσε: «Κανένα νεογέννητο παιδί δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς ἀνθρώπινο πρὶν περάσει ἀπὸ ὀρισμένα τέστ γιὰ τὰ γενετικά του χαρίσματα... Ἄν ἀποτύχει σ' αὐτὰ τὰ τέστ, χάνει τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ».

Γ. Γνωρίσματα Ὁρθόδοξης Βιοηθικῆς

1) Ἡ Ὁρθόδοξη ἀντίληψη δὲν εἶναι ἀτομοκεντρική· τὸν ἄνθρωπο δὲν τὸν βλέπει ὡς ἄτομο μὲ συγκεκριμένες πράξεις, δικαιώματα, ὑποχρεώσεις. Εἶναι προσωποκεντρική· ὁ κάθε ἄνθρωπος κατανοεῖται ὡς σχέση κοινωνίας. Τὸ πρόσωπο δὲν εἶναι αὐτονομημένο, ἀλλὰ δένεται μὲ τὴν οἰκογένειά του, τοὺς συνανθρώπους του, τὴν εὐρύτερη κοινωνία, τὴν Ἐκκλησία, τὸν Θεό.

Θὰ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν μεταμοσχεύσεων. Ἡ κοσμικὴ μεταμοσχευτικὴ ἠθικὴ στηρίζεται στὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, στὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο ἢ στὸ δικαίωμα κάποιος νὰ διαθέσει τὰ ὄργανα τοῦ σώματός του, ὅπως αὐτὸς κρίνει. Οἱ νόμοι δὲν περιλαμβάνουν τὴν περίπτωση ποὺ οἱ συγγενεῖς διαφωνοῦν μὲ τὶς ἐπιλογές του. Τέτοιοι ὅμως νόμοι εἶναι ἀδύνατον στὴν πράξη νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὶς δικές μας χῶρες. Τὰ αἰσθήματα, τὸ προσωπικὸ κριτήριό, στὶς δύσκολες στιγμὲς ὑπερβαίνουν κάθε νόμο. Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ἐμεῖς ὡς Ἐκκλησία λέμε ὅτι ἡ συναίνεση πρέπει νὰ περναῖ καὶ μέσα ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς οἰκογένειας⁵. Ἡ συγγενικὴ συναίνεση εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν προσωπικὴ βούληση, ἀρκεῖ νὰ τὴν σέβεται. Γιατὶ ἡ πρώτη εἶναι σχέση, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἀτομικὸ δικαίωμα. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ «μείζον» καὶ τὸ «περισσόν» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ προστασία τῆς ζωῆς ὡς ἀξία.

2) Ἡ Ὁρθόδοξη ἀντίληψη δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὸν σχολαστικισμό, δὲν ἐπιδιώκει σχολαστικὲς ἀπαντήσεις συγκεκριμένων ἐρωτήσεων ποὺ στὴ φύση τους συχνὰ ἀποτελοῦν ἀπροσπέλαστα μυστήρια. Σὲ ἓνα πλήθος βιοηθικῶν θεμάτων ἡ ἀλήθεια δὲν παρουσιάζει μιὰ προσλήψιμη καὶ ἀπόλυτα κατανοητὴ πληρότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ νοσοτροπία τῶν τελείων καὶ ἐπαρκῶν ἀπαντήσεων ποὺ προσφέρονται ἄμεσα καὶ γιὰ ὅλα τὰ θέματα εἶναι ἐνδεικτικὴ ἔπαρσης καὶ ἀσέβειας ἀπέναντι στὸ μυστήριό τῆς ἀγνωσίας μας. Ἡ Ὁρθόδοξη Βιοηθικὴ ἀγωνίζεται μὲν γιὰ τὴν ἀκρίβεια, κυρίως ὅμως μερικῶς γιὰ τὴ διαχείριση τῆς οἰκονομίας, εἶναι ποιμαντικὴ βιοηθικὴ.

Ἔτσι ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἂν τὰ προϊόντα κλωνοποίησης εἶναι ἔμβρυα, ἄνθρωποι μὲ ψυχὴ, ἢ τὸ ποιά στιγμὴ καὶ πῶς ἀκριβῶς ἐγκαθίσταται ἡ ψυχὴ στὸ

5. Πῶς εἶναι δυνατόν ἡ οἰκογένεια ποὺ πληρῶνει, ποὺ καλεῖται νὰ δεχθεῖ τὸν θάνατο τοῦ προσφιλοῦς της προσώπου ὡς ἰατρικὴ ἐπιβεβαίωση καὶ ὄχι ὡς προσωπικὴ διαπίστωση (ὁ ἄνθρωπος δείχνει νὰ ἀναπνέει, μοιάζει σὰν σὲ κῶμα, ἴσως σὰν φυτὸ, εἶναι ἀκόμη ζεστός), πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὴ ἡ οἰκογένεια νὰ δεχθεῖ τὴν ἀπότομη καὶ ξαφνικὴ διακοπὴ τῶν ἐλπίδων της γιὰ τὸν λόγο καὶ μόνον ὅτι ἔτσι ὁρίζει ὁ νόμος;

σώμα και ποιὰ ἡ σχέση τους στίς διάφορες φάσεις τῆς ἐμβρυϊκῆς ἐξέλιξης εἶναι ὅτι ἀπλὰ δὲν γνωρίζουμε. Καί γι' αὐτὸ στεκόμαστε μὲ δέος καὶ ὄχι μὲ τὸ θράσος κάποιων ἀπαντήσεων ἢ ἀποφάσεων. Τὰ ἔμβρυα τὰ σεβόμαστε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἀντίληψης καὶ ὑποψίας ὅτι περιέχουν τὸν ἄνθρωπο, ὄχι γιατί εἶναι κάτι πὺ ἐπακριβῶς γνωρίζουμε, ἀλλὰ γιατί κρύβουν ἓνα μυστήριο πὺ πάντα θὰ ἀγνοοῦμε.

Ἀνάλογα καὶ μὲ τὸν θάνατο. Θεολογικὰ δὲν τὸν ὀρίζουμε οὔτε ὡς παύση τῆς καρδιακῆς λειτουργίας οὔτε ὡς θάνατο τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος συμβαίνει κάτω ἀπὸ ὄρους πὺ ξεπερνοῦν τὴ γνωστικὴ μας ἱκανότητα. Οἱ γιατροὶ μᾶς λένε πότε πεθαίνει τὸ σῶμα, ὄχι πότε χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτὸ εἶναι καὶ θὰ παραμείνει μυστήριο. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ νεκρὸ σῶμα δὲν παρεμβαίνουμε. Ἀπλὰ, τὸ θαύουμε ὄχι μόνις καὶ ἐπειδὴ ἔχει ἐπιβεβαιωθεῖ νομικὰ ὁ θάνατος, ἀλλὰ ὅταν ἡ σῆψη καὶ ἀποσύνθεσή του μᾶς ὑποχρεώνουν σὲ κάτι τέτοιο. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ προσφορά του μόνον ὅταν ὑπάρχει ἡ συναίνεση τῆς ἀγάπης γιὰ νὰ δώσει ζωὴ σὲ ἄλλους. Ἡ ἀγάπη, ὡς «ἡ καθ' ὑπερβολὴν ὁδός»⁶, ὑπερβαίνει κάθε ἐνδοιασμὸ ἢ λογικὸ ἐπιχείρημα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μόνος δρόμος γιὰ νὰ μελετηθοῦν ἠθικὰ οἱ μεταμοσχεύσεις εἶναι νὰ ἀξιολογηθεῖ θεολογικὰ ἡ πράξη τῆς δωρεᾶς ὀργάνων.

3) Ἡ Ὁρθόδοξη ἀντίληψη δὲν εἶναι *συντηρητικὴ*. Μὲ ἄλλα λόγια, δὲν διακατέχεται οὔτε ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ λάθους οὔτε ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ καινούργιου καὶ τοῦ ἀγνώστου. Γιατὶ δὲν χρειάζεται οὔτε τὴν ἀσφάλεια τοῦ σωστοῦ. Ὅλη ἡ Ὁρθόδοξη ἀνθρωπολογία στηρίζεται στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει τὸν Θεὸ ἀπὸ τὴ μετάνοια καὶ ἀπὸ τὰ λάθη του, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀποφυγὴ τους. Ἡ παράδοση τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς δὲν κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ σχολαστικότητα τῆς ὀρθότητος καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀλαθήτου ἢ τοῦ καθαροῦ. Καθαρὸς δὲν εἶναι ὁ ἀλάθητος ἀλλὰ ὁ μετανοῶν. Οἱ Ὁρθόδοξες τοποθετήσεις ἀφήνουν ἀρκετὰ λεπτὰ θέματα ἀνοιχτά, ὄχι ὅμως μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς ἀνευθυνότητος ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς ταπείνωσης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ταπείνωση, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ πὺ συνεπάγεται ἢ συμφιλίωση μὲ τὴν ἀνεπάρκειά μας ἢ μὲ τὸ ὅτι ἡ ἐπιτυχία μας μπορεῖ νὰ εἶναι ἀλαζονεία ἄρα ἁμαρτία, ἀποτελοῦν τὴν καλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὸ ὅτι κάθε δίλημμα καὶ πρόβλημα ἀντιμετωπίζεται μὲ τὸν μεγαλύτερο σεβασμὸ.

6. Α' Κορ. ιβ' 31.

Αὐτὸς ὁ λόγος ὁδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία στὸ νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὴ στὴν ἐπεξεργασία καὶ τὶς διατυπώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπιεικὴς στὴν ποιμαντικὴ τῆς.

4) Θὰ καταλήξω μὲ ἓνα τέταρτο ἰδίωμα. Ἡ Ὁρθόδοξη Βιοηθικὴ εἶναι ἀπαραιτήτως ἀσκητικὴ καὶ εὐχαριστιακὴ. Δὲν καταλήγει κατ' ἀνάγκην σὲ μίαν ὁμάδα κανόνων ἐπιτρεπτικοῦ ἢ ἀποτρεπτικοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ σὲ συγκεκριμένες κατευθύνσεις πού συντηροῦν τὸ ἀγωνιστικὸ καὶ ἀσκητικὸ ἦθος ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ καὶ δοξολογικὴ ἔκφραση τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ ἀφ' ἑτέρου. «*Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν*»⁷. Αὐτὸς ὁ λόγος ἰσορροπεῖ μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου πού ἀμέσως ἀκολουθεῖ: «*ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστίν*»⁸.

Z. Συμπεράσματα

Πιστεῦω ὅτι ἡ δυνατότητα τὴν ὁποία ἔχει ἡ Ὁρθόδοξία νὰ δώσει μίαν μαρτυρία σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, στὸν σύγχρονο κόσμον πού ἀκόμη ψάχνει τὴν ταυτότητά του, δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη. Ἡ κοσμικὴ βιοηθικὴ περιορίζεται στὸν χρονικὸ καὶ χοϊκὸ ἄνθρωπο, σὲ αὐτὸν πού καταντᾷ σωματικὴ μάζα πού ζυγίζει 70 κιλά δίχως ψυχὴ ἢ ζεῖ 70 χρόνια δίχως αἰωνιότητα ἢ συντηρεῖται μὲ 70 εὐρὼ τὴ μέρα δίχως ἰκανοποίηση καὶ εὐτυχία. Ἡ Ὁρθόδοξη βιοηθικὴ ὀφείλει νὰ ἀναδεικνύει μέσα ἀπὸ τὰ διλήμματα τὴν ἱερότητα τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ μέσα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ.

Θὰ τὸ πῶ μὲ λίγο διαφορετικὸ τρόπο. Οἱ κοσμικοὶ ὀργανισμοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐνώσουν τοὺς ἀνθρώπους γιὰ λίγο μεταξὺ τους· ἡ Ἐκκλησία ὅμως σκοπὸ τῆς ἔχει νὰ τοὺς ἐνώσει γιὰ πάντα μὲ τὸν Θεό. Ἴσως τὸ μεγαλύτερο λάθος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὅτι ἀντὶ νὰ τὰ βροῦμε μὲ τὸν Θεό, προσπαθοῦμε νὰ τὰ βροῦμε μεταξὺ μας χωρὶς Αὐτόν.

Θέλω νὰ πιστεῦω καὶ τὸ εὐχομαι ἡ Βιοηθικὴ, ὡς σύγχρονο μέσο διατύπωσης τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας, νὰ τῦχει πανορθόδοξης μελέτης καὶ ἐπεξεργασίας καὶ νὰ κατατεθεῖ ὡς ἔκφραση ποιμαντικῆς φροντίδας τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας καὶ μαρτυρίας στὸν σύγχρονο κόσμον. Ἡ πρόκληση γιὰ μιὰ Ὁρθόδοξη ἀνθρωπολογικὴ μαρτυρία εἶναι ἀδυσώπητη· ἡ ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ ἢ εὐκαιρία μοναδικὴ ἢ διαδικασία οἰκουμενικὴ. Πρέπει ὅλοι μαζί νὰ δουλέψουμε.

7. Ματθ. ια' 12.

8. Ματθ. ια' 30.